מנורת המאור — מעשיות בחסידים ששמחו בחלקם

ומעשה ברופא, שקצף עליו המלך, וישם אותו בבית הכלא, במקום צר כקבר. ויאסרהו בנחושתים, וישם עול ברזל על צוארו, ויפשט אותו בגדיו, וילבישהו בלויי סחבות מן הצמר הקשה. וצוה לתת לו דבר יום ביומו ככר לחם שעורים ומלא כף מלח וקיתון מים, ושלא להוסיף עליהם דבר. וצוה המלך לנצבים עליו בבית הכלא לכתוב כל דבריו ולהגיד אותם למלך, כי היה חכם גדול, ולא היה מדבר שום דבר כי אם בחכמות. עשה ימים רבים בבית האסורים, ולא שמעו מפיו אפי' אות אחת, אלא היה יושב ושותק. לאחר ימים, צוה המלך לקרוביו ולמיודעיו של אותו חכם ללכת לבית האסורים לבקרו, ולדבר עמו, ולשמוע דבריו, ולהעתיק אותם, ולספר אותם אל המלך. נכנסו אצלו, ואמרו לו, אדוננו, רואים אנחנו צרת נפשך בבית הכלא הצר הזה שאתה אסור בו, וענוי רגליך בכבלים שעליהם, ובעול הכבד שעל צוארך, ואתה רעב וצמא וערום, והקיפוך כל אלה הייסורין, ואנחנו תמהים מזיו פניך איך לא נשתנה, ומבשרך איך לא נכחש, ומכחך איך לא כשל. אמר להם, והלא רופא אני, ואיכה אני מרפא לבני אדם ולא הייתי מוצא לנפשי רפואה. לקחתי שבעה סמין וערבתי אותן ותקנתי מהן שקוי, ואני שותה ממנו מעט בכל יום ויום, וזהו שהעמידני בכחי ולא נשתנו פני. אמרו לו, ספר לנו אותן הסמין שאמרת, ואם יקרה לנו, או לאחד ממנו, ייסורין קשין כאלו, נעשה מהם שקוי ונשתה ממנו, כדי שלא נמות בצרת נפשנו. אמר להם. הסם הראשון, הבטחון בהב"ה, שהוא, ית' שמו ויתעלה הדרו, יכול להציל אותו מצרות רעות ורבות, כ"ש מאלו, ומיד המלך יכול להצילם, כי פלגי מים לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו.

הסם הב'. התקוה והתוחלת, והם שתי מדות טובות לעשות אותן. כל מי שסבבוהו ייסורין והקיפוהו תלאות, יקוה ויוחיל התשועה בכל יום, כדי שלא יאבד בצרתו.

הסם הג'. ידעתי כי חטאי גרם צרתי, ובעוני נלכדתי בפח מוקשי, ופשעי הרחיקו הטוב ממני. והואיל ואני הייתי סבה לרעתי, למה אלון ואתרעם, והייתי חוטא לנפשי.

הסם הד'. אם לא אוחיל על צרותי, מה אעשה, היש בידי דבר לעשות. גזרת מלך היא עלי, ומה תועיל התלונה, ולמה אקוץ במוסר השם ית' ובתוכחותיו, למה אמות בלא עתי.

הסם הה'. ידעתי כי לטובתי הב"ה מייסר אותי, כדי למרק ממני עונותי בעולם הזה ואזכה לחיי העולם הבא. שכל המדוכה בייסורין בעולם הזה, הוא נוחל העולם הבא.

הסם הו'. שאני שמח בחלקי, ומודה ומשבח להב"ה. כי איפשר להיות בצרות רעות מאלו. אם אני עתה מעונה בכבלי ברזל, איפשר שהיו מענים אותי בענוי קשה מזה, [אם היו מכים אותי] בשוטים ובכיוצא בהם. אם מאכלי עתה לחם של שעורים, איפשר שלא היו נותנין לי לחם כלל, לא של חטים ולא של שעורים. אם מימי במדה, איפשר שלא היו לי נותנין מים כלל. אם מלבושי צמר, איפשר שהיו מניחין אותי ערום. ועוד שיש ייסורין הולכים וגדלים, שנא' בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר, ר"ל ערב של אתמול ובקר של אתמול, שהיו הייסורין הולכים וגדלים והיה מתאוה למפרע, כלומר, בבקר יאמר יותר בטוב הייתי אתמול בערב, ובערב יאמר יותר בטוב הייתי בבקר מעתה, אבל ייסורי אלו לא הוסיפו על מה שהיו בראשונה, ואיכה אתרעם.

הסם הז'. ידעתי כי תשועת השם כהרף עין, ולא קצרה ידו מהושיע, והוא ית' שמו יכול להוציאני ממצוקותי.

מיד הלכו וספרו למלך דבריו, והוציאו מבית האסורים, ועשה לו כבוד גדול.

מעשה בחסיד, בכל עת שהיה יושב לאכול היה מתעטף קודם בטלית נאה, והיה מקבץ כל תלמידיו והיה מעטף אותם בטליתות נאות, והיו אומרים שירות ותושבחות להב"ה. אמרו לו, מה מקום לשירות ולתושבחות אלו שאתה עומד ואומר כל שעה שאתה רוצה לישב לאכול. אמר להם, אלו הייתי חבוש בבית האסורין, ולא היו מניחין אותי לאכול אפי' פת של שעורים ולא לשתות אפי' קיתון של מים, או אלו הייתי הולך בדרך ולא היה בידי צידה, כמה הייתי נותן בפרוסה אחת של לחם לאכול ובקיתון אחד של מים, כדי שלא אמות ברעב ובצמא, וכמה הייתי מתחנן לשר בית האסורים שיניחני לאכול, כ"ש וכ"ש כמה אלף אלפי פעמים שאני יושב בביתי שקט ושאנן, והב"ה מעלה עננים ומוריד טללים ומצמיח דשאים ומוציא לחם, בלא טורח ובלא עמל, אלא השמים יתנו טלם והארץ תתן יבולה במאמר הב"ה, ומזמן לאדם פרנסתו, לחם לאכול ובגד ללבוש. ואלו הייתי זורע וקוצר כמה הייתי טורח, כדגרסי' במסכת ברכות בפ' הרואה, בן זומא אומר, כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול, שחרש וזרע וקצר ועימר ודש [וזרה] וטחן ובירר והרקיד ולש ואפה, ואח"כ אכל, ואני משכים ומוצא כל אלו מתוקן לפני. לפיכך צריך אדם להודות ולשבח להב"ה על מזונותיו, אם בנחת אם בצער.

וגרסי' במדרש תנחומא לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב, לא תעשון אתי כדרך שהגוים עושים ביראותיהן. כשהטובה באה להם מכבדים ליראותיהן, שנא' על כן יזבח לחרמו ויקטר למכמרתו כי בהמה שמן חלקו ומאכלו בריאה. וכשהפורענות באה להן מקללין ליראותיהן, שנא' ועבר בה נקשה ורעב והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה. אבל אתם היו נותנין הודאה על הטובה ועל הרעה. שכן דוד אומר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא, צרה ויגון אמצא, ובשם ה' אקרא. וכן מצינו באיוב, שכן אמרה לו אשתו, עודך

מחזיק בתומתך ברך אלהים ומות, כמו ברך נבות אלהים ומלך. אמ' לה, כדבר אחת הנבלות תדברי גם את הטוב נקבל מאת האלהים ואת הרע לא נקבל.

מעשה בחסיד, שירד מנכסיו ונתדלדל, והיה שמח בחלקו ובעניותו. יום אחד היה מתפלל, ושמעו אותו שהיה אומר בתפלתו, רבונו של עולם, העניתני והרעבתני, והפשטת מעלי בגדי תפארתי, והגלית אותי לארץ נכריה, והרחקת ממני אוהבי ורעי, והנני עני ורעב וצמא וערום, ומובדל מקרובי בכלימה בארץ נכריה, ובכל זאת אני שמח במתנותיך ובחלקי, אם רע ואם טוב. נשבע אני בשמך הגדול, שאם תשרוף אותי באש, שהייתי אוהב מתנותיך ושפטיך, והייתי שמח בהם, ומודה לשמך הגדול שיקרה נפשי כל כך בעיניך להביא עלי כל הייסורין האלו, לבער בהם עונותי.

לעולם ישים אדם בטחונו בהב"ה, במזונותיו ובפרנסתו ובכל עסקיו, וישמח בחלקו, אם מעט ואם הרבה, ויחלה פני הב"ה להטריפו לחם חוקו בכל יום ויום. ויעשה קל וחומר מעורב, ויאמר, מה עורב, שלא נברא לשמש קונו, הב"ה מזמין לו פרנסתו, דכתי' מי יכין לעורב ציידו, אני, שבראני הב"ה לעובדו, לא כ"ש. וגרסי' במס' סוטה בפ' עגלה ערופה, תניא ר' אליעזר אומר, כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר, יקרי זה מקטני אמנה, שנא' כי מי בז ליום קטנות. וגרסי' בפ' הבא על יבמתו כתוב בספר בן סירא, אל תצר צרת מחר כי לא תדע מה ילד יום. מחר בא ואיננו, נמצא מצטער על עולם שאינו שלו. והיינו דא"ר אלעזר, מאי כי מי בז ליום קטנות, מי גרם להם לצדיקים שיתבזו שולחנם לעתיד לבא, קטנות שהיתה בהם, שלא האמינו בהב"ה, והב"ה מטריף מזונותיו לכל המאמין בו, ולכל המואס בעושר, שכל הרודף אחר העושר כאלו מסלק ממנו יראת שמים. צא ולמד משלמה ע"ה, שלא היה מלך עשיר כמוהו בכל העולם, והיה משתמש בכלי זהב, ולא היה כסף נחשב למאומה בידו. וכיון שראה פחיתות העושר, שבו גס לב האדם, אמר ריש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חוקי, עושר, פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה', ריש, ופן אורש וגנבתי ותפשתי שם אלהי. תרגם יונתן ותפשתי, ואחלל שמיה דאלהי. ומה יועיל לאדם לצבור הון ולהטריח עצמו לקנות ממון יותר מדאי.

וכל הרודף אחר העושר, לעולם לא תשבע נפשו ממנו, שנא' אוהב כסף לא ישבע כסף. וכל מי שאינו שמח בחלקו, ורודף אחר הממון, לעולם לא ישבע. כיצד, יחמוד דבר וירדוף אחריו, כשישיג אותו יבקש יותר, וכשישיג יותר יבקש יותר, נמצא כל ימיו יגע להעשיר, ולא ישיג תאותו ולא תשבע עינו. משל לאדם שהיה מהלך בדרך והיה צמא. מצא באר מים מלוחים ושתה מהם, כסבור שהיו מתוקים, והוסיפו לו בצמא. וכל מה שהיה שותה מהם, כסבור שירוה צמאונו, היה צמא יותר. כך הרודף אחר הממון, כדי להשביע עינו ממנו, כשישיג אותו נפשו חומדת יותר. ואז"ל אין אדם יוצא מן העולם הזה ותאותו בידו. כיצד, יש בידו מנה, מתאוה לעשותו מאתים, השיגה ידו לעשותו מאתים, מתאוה לעשותן ארבע מאות, שנא' אוהב כסף לא ישבע כסף. וסימן, למי שהוא [שמח] בחלקו, הכבוד. ר"ל מי שהוא שמח בחלקו, אינו מצטרך לבריות, ואינו מטריח עליהם, ואינו מבקש גדולה לנפשו, לפיכך בני אדם מכבדין אותו. ואמר החכם, העבד הוא חפשי כשיסתפק וישמח בחלקו, והחפשי עבד עבדים אם יבקש מה שאינו יכול להשיג.

ועוד אמר החכם אכילת האדם ושתייתו שלא כדין יעורו עיני שכלו. ואמר אם תבקש מאכל די ספוקך מיעוטה יספיק לך, ואם תבקש יותר מספוקך כל הונך לא יספיק לך. ואמר הנדיב יתנדב בהונו לאוהביו, ואפי' הוא מעט, והכלי יצפין אותו לאויביו, ואפי' הוא הרבה.

וגרסי' בפ' קמא דמסכת שוטה ת"ר שוטה נתנה עיניה למי שאינו ראוי לה, מה שבקשה לא נתנו לה ומה שבידה נטלו ממנה. פי' אותו שחשקה בו לא ניתן לה ואישה ניטל ממנה. וכן מצינו בנחש הקדמוני, שנתן עיניו במי שאינו ראוי לו, מה שבקש לא ניתן לו ומה שהיה בידו ניטל ממנו. אמ' הב"ה, אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה, ועכשיו ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה. אני אמרתי ילך בקומה זקופה, ועכשו על גחונך תלך. אני אמרתי יהיה מאכלו מאכל אדם, ועכשו ועפר תאכל. הוא אמר יהרג אדם וישא חוה, ועכשו אשית איבה בינך ובין האשה. וכן מצינו בקין ובקרח ובבלעם ובדואג ובאחיתופל ואבשלום ואדוניה וגחזי ועוזיה והמן, שנתנו עיניהם במה שלא היה ראוי להם, מה שבקשו לא ניתן להם ומה שבידם נטלו מהם.

כיצד. אמר המחבר. קין היה עובד אדמה, ובשביל שבקש שירצה קרבנו כקרבן הבל אחיו, מה שבקש לא ניתן לו ולא נרצה קרבנו, והאדמה שהיתה בידו ניטלה ממנו, שנא' כי תעבוד את האדמה לא תוסף תת כחה לך נע ונד תהיה בארץ. קרח בקש כהונה גדולה, שנא' ובקשתם גם כהונה, מה שבקש לא ניתן לו ומה שהיה בידו נטלו ממנו, ונבלע. בלעם הרשע בקש לקלל את ישראל ולא עלתה בידו, מה שהיה בידו ניטל ממנו, שנא' אמרתי כבד אכבדך והנה מנעך ה' מכבוד. דואג, כיון שחמד מעלת דוד, והלשין אותו לשאול, ואמ' לו ראיתי את בן ישי בא בית אחימלך וגו', מה שבקש לא ניתן לו ותורתו שהיתה בידו נשתכחה ממנו. כדגרסי' בספרי דואג, כיון שספר לשון הרע, לא עמדה לו חכמתו ולא הגינה עליו תורתו. אחיתופל, כיון שקשר על דוד למצוא חן בעיני אבשלום, מה שבקש לא נתן לו ומה שהיה בידו נטלו ממנו, ונחנק. אבשלום בקש לקחת המלכות מיד אביו, מה שבקש לא ניתן לו, ונהרג. אדוניה בקש ליטול את אבישג השונמית, ומה שבקש לא ניתן לו, ונהרג. גיחזי בקש ליטול מנעמן ככרים כסף ושני חליפות בגדים שלא מדעת אלישע רבו, מה שבקש לא ניתן לו, ונצטרע. עוזיהו, לא היה די לו שהיה מלך, אלא שנכנס בגבול הכהונה להקריב קרבנות, והמלכות שהיתה בו ניטלה ממנו, ונצטרע, שנאמר וינגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו וישב בבית החפשית ויותם בנו שופט את עם הארץ. המן הרשע, היה כסאו גדול מעל כל השרים אשר למלך, ובקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, מה שבקש לא נתן לו, ונתלה. ע"כ.